

## ЮВІЛЕЙНИЙ ЗБІРНИК ПРАЦЬ НАУКОВОГО КОНГРЕСУ У 1000-ЛІТТЯ ХРИЩЕННЯ РУСИ—УКРАЇНИ.

Мюнхен, 1988/1989. — 1002 с.

28 квітня — 2 травня 1988 р. у Мюнхені відбувся науковий конгрес, присвячений 1000-літтю запровадження християнства в Київській Русі. Конгрес зібрав українських учених з діаспори, які представляли 28 наукових установ зарубіжного українознавства. На ньому було заслухано 38 доповідей, що і визначають основний зміст ювілейного збірника, надісланого до редакції «Українського історичного журналу» головою Ділової Президії Комітету цього представницького форуму проф. д-ром Володимиром Яневом.

У короткому огляді, звичайно, неможливо з достатньою повнотою охарактеризувати всі доповіді, виголошені на конгресі. Та й з огляду на перспективу публікації частини цих матеріалів (звичайно, за згодою їх авторів і редколегії збірника) на сторінках нашого часопису, це було б недоцільним. Отже, спробуємо розглянути коло найголовніших проблем, які порушувалися й обговорювалися на конгресі та відповідно відбилися на сторінках його наукового збірника.

Збірник відкривається доповіддю «Християнські риси кн. Володимира Великого», яку виголосив о. Ізидор Патрило — о. Борис І. Балик. На основі середньовічних писемних джерел у ній зроблено спробу створити узагальнений образ великого князя київського Володимира Святославича як християнина. Не можна не відзначити оригінальність поставленого в ній питання.

У доповіді Володимира Косика «Міжнародні взаємини України — Руси від IX до XIV ст.» розкривається багатогранний зміст зв'язків Київської держави із зовнішнім світом. Відзначаючи поліетнічний характер останньої, автор підтримує думку академіка Б. О. Рибакова щодо визначення її політичної форми як ранньофеодальної імперії. Її метрополію становила територія Середнього Подніпров'я, тобто власне Русь. Розглядаючи взаємини між Києвом та константинопольською патріархією, вчений справедливо наголошує на тому, що вищі церковні ієрархи православ'я віддавна розглядали руську метрополію як непорушну цілісність. Київські митрополити виступали послідовними прихильниками єдності церковної організації «всея Руси» не тільки в період існування відносно єдиної Давньоруської держави, а й після її упадку. Симптоматично, що слова «всея Руси» у титулатурі київських митрополитів з'являються за феодальної роздробленості, в умовах децентралізації країни. Як зазначає дослідник, титул «митрополит Київський і всея Руси» вперше згадується у Лаврентіївському літопису під 1230 р. Об'єктивно, стверджує вчений, церква була «...першим і головним поборником єдності митрополії, що належала до різних держав і була поділена кордонами, а тим самим і політичної єдності всієї території колишньої імперії...» (с. 53—54).

Про «апостольське походження української церкви» йшлося в доповіді о. Петра Б. Т. Біланюка. Спираючись здебільшого на історичні перекази про «ходіння» апостола Андрія, він доводить, що Володимиру Святославичу не варто було запозичувати християнське віровчення десь-інде. Започатковане Андрієм Первозванним у далекому

минулому, воно, на думку автора, жило безперестанно, хоча до 988 р. й не було державною релігією Русі.

Значна частина доповідей, виголошених на конгресі, була присвячена з'ясуванню обставин запровадження християнства на Русі, формування організаційної структури руської церкви та її взаємовідносин з державою. Наприклад, Олекса Горбач докладно розглянув гіпотези «про шляхи християнізації України в світлі мовознавчо-філологічної критики». На його думку, є вагомі підстави говорити про моравський вплив на утвердження церковної ієрархії на Русі. У доповіді о. Івана Хоми «Церковна організація на Русі княжих часів» висловлюється думка про те, що з початку свого існування й до 1037 р. руська церква була самостійною і незалежною від влади константинопольського патріарха. Теодор Богдан Цюцюра в своїх студіях щодо проблематики державності та статусу церкви у Київській Русі дійшов висновку що «...взаємини між церквою і державою не мають паралелів ані у візантійському й західноєвропейському минулому, ані в пізніших часах,— може за винятком гетьманської України» (с. 858).

Про вплив християнства на розвиток писемної культури та освіти у Києві в X—XI ст. ішлося у доповіді Любомира Винара. Разом з тим доповідач порушив важливі питання методології й історичної термінології, що є ключовими для об'єктивного відтворення історичного процесу в Східній Європі за доби раннього середньовіччя. Джерела та шляхи розвитку права церкви у Київській Русі розглянули в своїй доповіді о. Мелетій Войнар і Глен Ков. Суспільно-економічні взаємовідносини держави й церкви у Київській Русі проаналізував на основі «Уставу» князя Володимира Святославича Микола Богатюк.

На конгресі обговорювався цілий ряд проблем історичного розвитку українського православ'я. Так, у доповіді Ярослава Пеленського «Ідеологічна боротьба за київську спадщину: початки і ранні наслідки» висловлюється думка про те, що традиції цієї спадщини відродилася на українських землях тільки наприкінці XVI—на початку XVII ст. (с. 703). Про державне та церковне життя на гетьманській Україні йшлося у доповіді Ярослава Падеха «Церква й держава в добу гетьманщини». Взаємовідносини між державою і церквою у гетьманській Україні були відмінними, на його думку, як від західноєвропейської (католицької), так і від східноєвропейської (православної) моделі. Головними елементами такої відмінності були «...майже повна незалежність церкви від державної влади та переможний вплив світського громадянства на церковні справи, зокрема, на вибір нижчої й вищої церковної ієрархії, включно до митрополита» (с. 726).

У доповіді Аркадія Жуковського проаналізовано спробу знайти порозуміння між православною і католицькою церквами на Україні у першій половині XVII ст. Марко Антонович розглянув становище української православної церкви у XVIII та XIX ст. Тимофій Міненко виголосив доповідь на тему: «Змагання за незалежнення української православної церкви в XX ст.». Проблеми українського католицизму обговорювалися у доповідях Олександра Барана й Софії Сенік.

В своїх доповідях учасники конгресу торкалися не лише проблем історії християнської конфесії на Україні. Так, Ярослав Білінський проаналізував сучасний стан української православної церкви у республіці. Про взаємовідносини церкви і держави в нашій країні йшлося у доповіді Зіновія Соколока.

Ряд доповідей був присвячений християнській тематиці в українській літературі та мистецтві. Оригінальністю постановки питання характеризується, наприклад, доповідь Андрія Горняткевича, який підготував цікавий матеріал про християнські мотиви в українських думках. Ярослав Розумний дослідив християнські елементи в українській поезії XX ст. Про «вияви релігійності в українській совєтській літературі: 1953—1988 рр.» йшлося у доповіді Леоніда Рудницького. Надзвичайно

цікавою, на наш погляд, була проілюстрована оригінальними кольоровими репродукціями доповідь Святослава Гординського «Українська ікона на тлі універсалізму візантійського стилю».

Не можна не згадати й історіософську за рівнем осмислення конкретно-історичного матеріалу доповідь проф. Володимира Янева «Ідеал української людини на підставі першоджерел літератури». Вона спонукає до серйозних роздумів науковців над цією проблематикою.

Безперечно, матеріали, вміщені у збірнику праць цього ювілейного конгресу, ще будуть аналізуватися та обговорюватися науковцями. Однак не буде перебільшенням сказати, що вони є значним внеском у національну скарбницю наукових знань про історичне минуле України.

В. М. РИЧКА (Київ)

---

## Шановні читачі

Якщо вам несвоєчасно або зовсім не доставляють чергові номери «Українського історичного журналу», просимо скарги надсилати не до редакції, а до заст. начальника ПО «Київський головпоштамт» на адресу: 252001, Київ 1, вул. Хрещатик, 22.